

PLANOWANIE PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ W OPINII ROLNIKÓW

Tomasz Felczak

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Abstrakt. W opracowaniu zaprezentowano opinie rolników na temat planowania płynności finansowej w indywidualnych gospodarstwach rolniczych. Badaniami z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu zostało objętych 60 rolników, udostępniających swoje dane rachunkowe w ramach systemu FADN-PL. Wraz ze wzrostem skali prowadzonej produkcji zarządzający wykazywali większą skłonność do planowania płynności finansowej. Brak planowania płynności finansowej wynikał głównie z utrzymywania dużych zasobów gotówki lub zapasów produktów rolniczych w gospodarstwie.

Słowa kluczowe: płynność finansowa, planowanie, gospodarstwo indywidualne, FADN

WSTĘP

Planowanie jest procesem dającym podejmującemu decyzję możliwość wyboru właściwego rozwiązania spośród całego zbioru rozwiązań dopuszczalnych w danych warunkach [Śnieżek i Wiatr 2014]. Możliwość wcześniejszego wyboru rozwiązań jest szczególnie istotna w kwestii zachowania płynności finansowej w podmiotach gospodarczych. W sytuacji niewystarczającej płynności finansowej, podejmowane decyzje mogą prowadzić do powstania dodatkowych kosztów lub strat związanych ze sprzedażą zapasów poniżej cen rynkowych. Utrzymanie płynności występuje jako ścisły warunek rentowności jednostek gospodarczych, którego niewypełnienie prowadzi do wykluczenia podmiotu z procesu gospodarczego [Waśniewski i Skoczyła 2002]. Zarządzanie płynnością finansową stanowi jedną z najważniejszych kwestii bieżącego kierowania, o szerokich strategicznych

implikacjach dla efektywnego działania przedsiębiorstwa [Sasin 2001]. W przypadku gospodarstw rolniczych charakteryzujących się najczęściej długim cyklem produkcyjnym oraz sezonowością efektów produkcji [Wasilewski 2004], odpowiednie zaplanowanie płynności finansowej powinno stanowić podstawę do prowadzenia procesu produkcji. Duży udział aktywów wykorzystywanych tylko na niektórych etapach produkcji w gospodarstwach rolniczych, stwarza możliwości odpowiedniego zaplanowania przepływów finansowych w celu ograniczenia koniecznych rezerw gotówkowych.

Jak wskazują badania [Alssos, Liunggeren i Pettersen 2003] kapitał ludzki bazujący na właściwym wykształceniu i doświadczeniu zawodowym jest niezbędnym czynnikiem do prowadzenia działalności gospodarczej w rolnictwie. Umiejętność planowania i wykorzystywania zasobów produkcyjnych jest ważnym elementem wpływającym na efektywność i opłacalność produkcji rolniczej [Peszek, Fitofski i Raczkowska-Chumaj 2014]. Umiejętności w zakresie zarządzania finansami rolników przyczyniają się do poprawy rentowności prowadzonej działalności [Rougoor i in. 1998]. Jednak brak jednoznacznych parametrów określających przygotowanie rolników do zarządzania gospodarstwem może prowadzić do zróżnicowanych wniosków w ocenie rentowności i efektywności działania [Goly, Hyde i Ladue 2002].

METODY BADAŃ

Celem opracowania jest określenie opinii zarządzających w zakresie planowania płynności finansowej w indywidualnych gospodarstwach rolniczych.

Badania z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu przeprowadzone zostały w 2013 roku wśród 60 rolników, udostępniających swoje dane rachunkowe w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (FADN-PL). Obiekty badawcze wytypowane zostały na podstawie wskaźników: doboru kwotowego, kryterium typu rolniczego gospodarstw, wielkości ekonomicznej i stosowanego w gospodarstwie charakteru strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko. Gospodarstwa rolnicze współpracowały z systemem FADN-PL, a ponadto wykazywały w strukturze finansowania zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz krótkoterminowe zadłużenie o charakterze preferencyjnym. Wywiady przeprowadzone zostały przez pracowników Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Płońsku i Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie. Zgodnie z ustawą¹ informacje o danych osobowych rolników uczestniczących w systemie FADN są niejawne, a dostęp do nich

¹ Ustawa z 29 listopada 2000 r. o zbieraniu i wykorzystywaniu danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Dz.U. z 2001 nr 3, poz. 20 z późn. zm.).

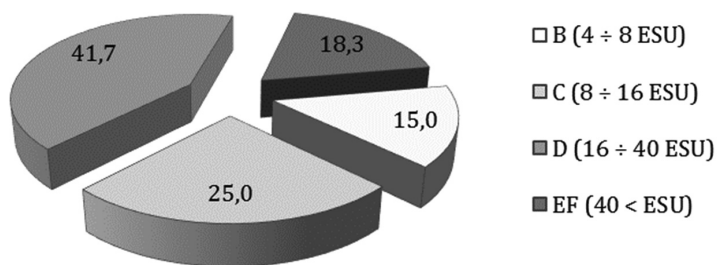
uzyskują jedynie pracownicy Ośrodków Doradztwa Rolniczego. Zasadniczym celem systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych jest określanie rocznych dochodów gospodarstw oraz dokonywanie analizy ekonomicznej i oceny sytuacji w rolnictwie².

Zarządzający, którzy uczestniczyli w badaniach prowadzili gospodarstwa rolne w regionach Mazowsze i Podlasie. Wybór tych regionów podyktowany był średnią wielkością gospodarstw rolniczych oraz umiarkowaną intensywnością prowadzonej produkcji [Osuch i inni 2004].

Uzyskane wyniki zagregowane zostały w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolniczego, która określana jest sumą standardowych nadwyżek bezpośrednich wszystkich działalności występujących w gospodarstwie [Goraj, Skarżyńska i Ziętek 2005] i wyrażana jest za pomocą europejskiej jednostki wielkości (European size unit – ESU). W badaniach celowo pominięto najmniejsze gospodarstwa (2 do 4 ESU), znajdujące się w polu obserwacji FADN, gdyż na ogół są to gospodarstwa o niskim poziomie zadłużenia. Przyjęte w opracowaniu oznaczenia grup gospodarstw wynikają z metodologii stosowanej w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowym Instytucie Badawczym (IERiGŻ-PIB), który stanowi agencję łącznikową.

Charakter stosowanej strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko określono na podstawie poziomu wskaźnika syntetycznego. W badaniach przyjęto, iż zarządzający gospodarstwami mogą stosować strategię agresywną, umiarkowaną lub konserwatywną. Ostatecznego określenia charakteru stosowanych strategii dokonano dzieląc populację na kwartyły według kryterium wielkości wskaźnika syntetycznego. Skrajnym przedziałom kwartyli przypisano odpowiednio charakter strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko: 1 kwartył – agresywna, 2 i 3 kwartył – umiarkowana, 4 kwartył – konserwatywna.

Strukturę gospodarstw poddanych badaniom z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu ze względu na wielkość ekonomiczną zaprezentowano na rysunku 1.

RYСУNEK 1. Struktura badanych gospodarstw rolniczych wg wielkości ekonomicznej (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN-PL.

² Ibidem.

Najmniejszy udział (15,0%) w badanej grupie stanowiły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej 4–8 ESU (grupa B). Najliczniej reprezentowanym przedziałem wielkości ekonomicznej w przeprowadzonych badaniach z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu była grupa D (16–40 ESU). Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr 2011/03/N/HS4/03090.

WYNIKI BADAŃ

W tabeli 1 zaprezentowano odpowiedzi respondentów na temat prowadzenia planów płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych. W badanej grupie planowanie płynności finansowej deklarowało 81,7% rolników, świadczy to o wysokim poziomie zainteresowania zarządzających gospodarstwami rolniczymi ryzykiem utraty płynności finansowej w gospodarstwie. Najmniejszy udział rolników planujących przyszły poziom płynności finansowej odnotowano w gospodarstwach z grupy A i K. Zarządzający gospodarstwami, w których stosowano umiarkowaną strategię płynności finansowej deklarowali większą dbałość o planowanie płynności finansowej. Najmniejszy udział planujących przyszły poziom płynności finansowej stwierdzono w grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej 4–8 ESU (33,3%). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej do 16–40 ESU udział nieplanujących rolników uległ zmniejszeniu do 12,0%. Wśród zarządzających największymi pod względem ekonomicznym gospodarstwami (EF), udział deklaracji prowadzenia planowania płynności finansowej w gospodarstwie nie odbiegał od średniej.

TABELA 1. Planowanie płynności finansowej w gospodarstwach w opinii rolników (% odpowiedzi)

Wyszczególnienie	Kryteria grupowania							\bar{x}
	strategia*			ESU				
	A	U	K	B	C	D	EF	
nie	20,0	16,7	20,0	33,3	20,0	12,0	18,2	18,3
tak	80,0	83,3	80,0	66,7	80,0	88,0	81,8	81,7

* A – agresywna, U – umiarkowana, K – konserwatywna. Pozostałe oznaczenia takie jak na rysunku 1.

Źródło: Opracowanie własne.

Mniejsza liczba transakcji i niższe przepływy z działalności operacyjnej w gospodarstwach z grupy B mogły w większym stopniu skłaniać zarządzających do zaniechania planowania płynności finansowej. Wraz ze wzrostem skali produkcji, rolnicy w większym stopniu podejmowali działania zmierzające do estymacji przyszłej płynności.

Zarządzający gospodarstwami jako podstawowe przyczyny nieplanowania płynności finansowej wskazywali regularne wpływy środków pieniężnych ze sprzedaży (27,3%), możliwość uzupełnienia niedoborów środków pieniężnych ze źródeł pozarolniczych (27,3%) oraz wystarczający poziom rezerw najpłynniejszych aktywów, które mogą zostać wykorzystane w sytuacji trudności z terminową spłatą zobowiązań (27,3%) – tabela 2. Ponadto pozostali respondenci wskazywali na możliwości spieniężenia zapasów, jak również na wykorzystanie przepływów pieniężnych z tytułu dopłat do działalności operacyjnej.

Wśród zarządzających gospodarstwami, w których stwierdzono stosowanie agresywnej strategii płynności finansowej 100,0% rolników deklarowało brak planowania płynności finansowej, wynikający z możliwości wykorzystania pozarolniczych źródeł finansowania gospodarstwa. Regularne wpływy uzyskiwane z tytułu działalności pozarolniczej mogły wpłynąć na bardziej agresywną strukturę majątku i źródeł finansowania w gospodarstwach z grupy A. Wśród zarządzających gospodarstwami, w których odnotowano umiarkowany lub konserwatywny charakter strategii płynności finansowej, żaden rolnik nie deklarował możliwości skorzystania ze źródeł pozarolniczych środków pieniężnych. Ponadto 60,0% zarządzających gospodarstwami z grupy U, deklarowało brak planowania płynności

TABELA 2. Przyczyny nieplanowania płynności finansowej w gospodarstwie (% wskazań)

Wyszczególnienie	Kryteria grupowania							\bar{x}
	strategia			ESU				
	A	U	K	B	C	D	EF	
Mam regularne wpływy gotówki ze sprzedaży, które zapewniają możliwość regulowania wydatków	0,0	60,0	0,0	33,3	0,0	33,3	50,0	27,3
Mogę uzupełnić niedobory płynności finansowej z dochodów ze źródeł pozarolniczych	100,0	0,0	0,0	66,7	33,3	0,0	0,0	27,3
Płynność finansową zapewniają zakumulowane dopłaty bezpośrednie	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	33,3	0,0	9,1
Mogę sprzedać zapasy płodów rolnych i otrzymać niezbędną gotówkę	0,0	0,0	66,7	0,0	66,7	0,0	0,0	18,2
Utrzymuję rezerwy gotówkowe, z których mogę pokryć niedobory płynności finansowej	0,0	40,0	33,3	0,0	0,0	33,3	100,0	27,3

Źródło: Opracowanie własne.

finansowej, spowodowany otrzymywaniem regularnych wpływów ze sprzedaży. Jednak w przypadku zarządzających, w których gospodarstwach stwierdzono konserwatywną strategię płynności finansowej, podstawową przyczyną nie prowadzenia planowania płynności finansowej były wysokie zapasy płodów rolnych (66,7%), co potwierdza konserwatywne nastawienie do struktury aktywów, stwierdzone w trakcie wyznaczania strategii płynności finansowej.

Możliwość wykorzystania pozarolniczych źródeł finansowania potencjalnych niedoborów środków pieniężnych deklarowało 66,7% rolników nie planujących płynności finansowej, którzy zarządzali gospodarstwami o wielkości ekonomicznej 4–8 ESU. Niska skala prowadzonej produkcji w tych gospodarstwach umożliwia rolnikom podejmowanie dodatkowych zajęć w celu zwiększenia dochodów gospodarstwa domowego, dzięki czemu w sytuacji utraty płynności finansowej w gospodarstwie rolniczym, rezerwy pieniężne z innych źródeł mogły zostać aktywowane w działalności rolniczej. Zarządzający gospodarstwami o wielkości ekonomicznej powyżej 40 ESU, brak planowania płynności finansowej uzasadniali dużymi rezerwami środków pieniężnych (100,0%), które w sytuacji zagrożenia utratą płynności mogą zostać wykorzystane do jej poprawy.

Zakres czasowy planów płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych został zaprezentowany w tabeli 3. Najczęściej wskazywaną odpowiedzią rolników było planowanie w horyzoncie jednego roku (42,9%). Ponadto 24,5% rolników deklarowało planowanie płynności finansowej w ujęciu miesięcznym i kwartalnym. Wśród zarządzających gospodarstwami, w których stwierdzono stosowanie agresywnej strategii płynności finansowej, 41,7% badanych deklarowało roczny zakres prowadzonych planów. W grupie tej odnotowano też duży udział odpowiedzi odnoszących się do prowadzenia krótkoterminowych planów (25% oraz 33,3%). Mniej wskazań na planowanie płynności finansowej w krótszej perspektywie odnotowano wśród zarządzających gospodarstwami z grupy K.

TABELA 3. Zakres czasowy planowania płynności finansowej w gospodarstwie (% wskazań)

Wyszczególnienie	Kryteria grupowania							\bar{x}
	strategia			ESU				
	A	U	K	B	C	D	EF	
Tydzień	0,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	11,1	2,0
Miesiąc	25,0	25,8	7,7	16,7	16,7	27,3	33,3	24,5
Kwartał	33,3	22,6	7,7	0,0	25,0	27,3	33,3	24,5
Półrocze	0,0	9,7	15,4	16,7	16,7	4,5	11,1	10,2
Rok	41,7	29,0	53,8	66,7	41,7	36,4	44,4	42,9
Powyżej Roku	0,0	9,7	15,4	0,0	8,3	9,1	22,2	10,2

Źródło: Opracowanie własne.

Zarządzający gospodarstwami, w których stwierdzono stosowanie konserwatywnej strategii płynności finansowej, deklarowali kwartalne i miesięczne planowanie płynności finansowej (7,7%), podczas gdy w grupie A odpowiedzi te uzyskały odpowiednio 33,3 i 25,0% wskazań. Może to wskazywać, iż stosowanie bardziej agresywnego podejścia do ryzyka utraty płynności finansowej przez zarządzających gospodarstwami rolniczymi wpływało na zmianę perspektywy sporządzanych planów w tym zakresie. Skrócenie deklarowanych okresów planowania płynności finansowej następowało wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Roczne plany płynności finansowej wskazało 66,7% zarządzających gospodarstwami o sile ekonomicznej 4–8 ESU, podczas gdy w gospodarstwach dużych i bardzo dużych powyżej 40 ESU (EF) odpowiedź ta uzyskała akceptację 44,4% rolników. Wraz ze zwiększeniem wielkości ekonomicznej gospodarstw stwierdzono również bardziej strategiczne podejście do planowania płynności finansowej. Zarządzający gospodarstwami o wielkości ekonomicznej powyżej 40 ESU deklarowali planowanie płynności finansowej na okres przekraczający jeden rok (22,2%).

W deklarowanych formach planowania przyszłej płynności finansowej dominowała metoda niesformalizowana (tabela 4). Z kolei papierową formę prowadzenia planowania płynności finansowej zadeklarowało 22,4% zarządzających gospodarstwami rolniczymi. Najmniejszą popularnością wśród rolników cieszyło się wykorzystanie w planowaniu przyszłej płynności finansowej oprogramowania komputerowego (6,1%). Pomimo to, tę formę planowania przyszłej płynności finansowej deklarowało 25,0% rolników, zarządzających gospodarstwami w których stosowano konserwatywną strategię płynności finansowej. Wśród zarządzających gospodarstwami, bez względu na charakter stosowanej strategii płynności finansowej, dominowała niesformalizowana forma planowania. Wśród zarządza-

TABELA 4. Formy sporządzania planów płynności finansowej w gospodarstwie przez rolników (% wskazań)

Wyszczególnienie	Kryteria grupowania							\bar{x}
	strategia			ESU				
	A	U	K	B	C	D	EF	
Plany tworzone są na papierze w postaci tabelarycznej	33,3	24,0	8,3	0,0	41,7	13,6	33,3	22,4
Plany nie mają formy sformalizowanej	66,7	76,0	66,7	100,0	41,7	77,3	66,7	71,4
Plany sporządzane są z zastosowaniem oprogramowania komputerowego	0,0	0,0	25,0	0,0	4,5	4,8	11,1	6,1

Źródło: Opracowanie własne.

jących gospodarstwami z grupy A (33,3%), najczęściej deklarowano planowanie płynności finansowej w formie papierowej, co może wskazywać na przykładanie większej uwagi do omawianego zagadnienia przez tych rolników.

Brak sformalizowanych metod prowadzenia planowania płynności finansowej deklarowało 100,0% zarządzających gospodarstwami o wielkości ekonomicznej 4–8 ESU. Pomimo wysokiego udziału planujących płynność finansową w tej grupie gospodarstw, deklaracje rolników wskazały na minimalne zaangażowanie zarządzających w dokładność tych działań. Niska skala prowadzonej działalności umożliwiała rolnikom analizę potencjalnych przepływów pieniężnych, które mogły wystąpić w prognozowanym horyzoncie czasowym. Pomimo wzrostu zainteresowania rolników planowaniem w formie papierowej, wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw, to dla 66,7% rolników z największych pod względem ekonomicznym gospodarstw, podstawą planowania płynności finansowej była nadal metoda niesformalizowany.

WNIOSKI

Celem opracowania było określenie opinii zarządzających w zakresie planowania płynności finansowej w indywidualnych gospodarstwach rolniczych. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Rolnicy deklarują podejmowanie działań zmierzających do planowania płynności finansowej gospodarstwa rolniczego. Wraz ze wzrostem skali prowadzonej działalności rolniczej, zarządzający wykazywali większą skłonność do podejmowania wysiłków zmierzających do planowania płynności finansowej.
2. Zasadniczym argumentem braku podejmowania planowania płynności finansowej w gospodarstwach był wysoki poziom najpłynniejszych aktywów. Utrzymywanie dużych zasobów gotówki lub zapasów produktów rolniczych, które mogły zostać szybko upłynnione, zapewniało zarządzającym kontrolę nad ryzykiem utraty płynności finansowej w gospodarstwie.
3. Zarządzający gospodarstwami o najmniejszej skali produkcji wykazywali najmniejsze zainteresowanie planowaniem płynności finansowej. Mała skala realizowanych operacji oraz wpływy z pozarolniczej działalności zapewniały rolnikom bezpieczeństwo w zakresie płynności finansowej.
4. Pomimo dużego zainteresowania rolników kwestiami planowania płynności finansowej, forma ich sporządzania był prowizoryczna. Zasadnicza część respondentów ograniczała się jedynie do niesformalizowanych analiz, co może wskazywać na brak kwalifikacji rolników do korzystania z bardziej zaawansowanych narzędzi planowania finansowego.

Spis literatury

- ALSOS G.A., LJUNGGREN E., PETERSEN L.T. 2003: Farm-based entrepreneurs: what triggers the start-up of new business activities?, *Journal of Small Business and Enterprise Development* 10, 4, s. 435–443.
- GOLY B.A., HYDE J., LADUE E.L. 2002: Dairy Farm Management and Long-Term Farm Financial Performance, *Agricultural and Resource Economics Review* 31, 2, s. 233–237.
- GORAJ L., SKARŻYŃSKA A., ZIĘTEK I. 2005: Metodologia SMG 2002 dla typologii gospodarstw rolnych w Polsce, Wydawnictwo IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- OSUCH D., GORAJ L., SKARŻYŃSKA A., GRABOWSKA K., 2004: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych polskiego FAND 2004, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- PESZEK A., FITOWSKI M., ROCZKOWSKA-CHUMAJ S. 2014: Implementacja modelu produkcji rolniczej z zastosowaniem systemu klasy APS, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu* 16, 6, s. 387–392.
- ROUGOOR C.W., TRIP G., HURINE R.B.M., RENKEMA J.A. 1998: How to define and study farmers' management capacity: Theory and use in agricultural economics. *Agricultural Economics* 18, s. 261–272.
- SASIN W. 2001: Analiza płynności finansowej firmy, Agencja Wydawnicza Inrefart, Łódź.
- ŚNIEŻEK E., WIATR M. 2014: Przepływy pieniężne, Wolters Kluwer, Warszawa.
- WASILEWSKI M. 2004: Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- WAŚNIEWSKI T., SKOCZYŁAS W. 2002: Teoria i praktyka analizy finansowej w przedsiębiorstwie, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.

FINANCIAL LIQUIDITY PLANNING IN THE OPINIONS OF THE FARMERS

Abstract. The paper presents the farmers' opinions on planning the financial liquidity in individual farms. A group of 60 farmers, who provide their accounting data within the system of FADN-PL, were covered with studies using interview questionnaire was covered by 60 farmers. Along with the increase in the scale of agricultural production, managers were more disposed to plan financial liquidity. The lack of planning financial liquidity resulted mainly from maintaining large stocks of cash or stocks of agricultural products in a farm.

Key words: financial liquidity, liquidity planning, agricultural farms, FADN

